

آموزش تُنْبِك

برای دوره‌های
ابتدایی و متوسطه

نوشته، تهیه و تنظیم

بهمن رجبی

انتشارات سرود

بخش نظری

۱-۹۸

پیشگفتار

۵-۶

سُخْنِ نُخُسْتْ و آخِرْ

۷-۱۰

تنوری و ریتم

۱۱-۱۷

نُت چیست؟ ۱۱ / ضرب چیست؟ ۱۱ / شکل نت‌های موسیقی ۱۱ / تعریف «میزان» و انواع آن ۱۲ / میزان ساده ۱۲ / انواع میزانهای ساده ۱۲ / میزان ترکیبی ۱۳ / طرز ساختن میزان ترکیبی ۱۳ / انواع میزان‌های ترکیبی ۱۴ ... $\frac{6}{8}$ ، $\frac{6}{4}$ ، $\frac{6}{8}$ ، $\frac{6}{4}$ / شکل انواع میزان‌های ساده ۱۴ / شکل انواع میزانهای ترکیبی ۱۴ / «سنکپ» چیست؟ ۱۵ / «ضد ضرب» چیست؟ ۱۵ / «آکسان» را بشناسیم ۱۶ / «سکوت»ها و علائم آن ۱۶ / خط اتحاد ۱۶ / نقطه و دو نقطه ۱۷ / «نُت زینت» چیست؟ ۲۴ / علائم تکرار میزانها ۲۵

۱۷-۹۳

آشنایی با حرکات و علائم مربوطه در تنبک‌نوازی

توضیح طرز نشستن و قرار دادن تنبک روی زانو ۱۷ / ستون فقرات تنبک‌نوازی ۱۷
 « $\sqrt{\quad}$ » چیست؟ ۲۳ / « $\wedge$ » چیست؟ ۲۳ / تعریف «ریز» در هنر تنبک‌نوازی ۲۷ / انواع «ریز» ۲۷ / علامت «ریز» در تنبک‌نوازی ۲۸ / ریز «دو انگشتی»ی ساده ۲۸ / ریز «دو انگشتی»ی بشکنی ۲۹ / ریز «۹ انگشتی» ۳۲ / ریز «۱۰ انگشتی» (ریز پُرتَر) ۳۲ / ریز انگشتی»ی ساده‌ی عکس یا برگردان ۳۲ / ریز «دو انگشتی»ی مضاعف شماره ۱، ۳۲ / ریز «دو انگشتی»ی مضاعف شماره ۲، ۴۰ / ریز «دو انگشتی»ی سه بر دو ۴۰ / ریز «دو انگشتی»ی دو بر یک ۴۰ / ریز «هشت انگشتی»ی روی پوست ۴۰ / ریز «هشت انگشتی»ی روی چوب ۴۰ / ریز «هشت انگشتی»ی ترکیبی یا مختلط ۴۰ / ریز «هشت انگشتی»ی بشکنی ۴۰ / ریز «هشت انگشتی»ی ناخنی»ی روی پوست ۴۰ / ریز «شلاقی» یا ریز «زورخانه‌ای» ۴۰

« $\bar{X}$ » چیست؟ ۷۱/ «سوردین» در تنبک‌نوازی ۷۲/ «اشارات» در تنبک‌نوازی و علائم آن ۷۳/ آشنائی با طرز اجرای علامات « $\bar{V}$ » و « $\bar{V}^+$ » ۷۷/ آشنائی با طرز اجرای «هشت کلاسیک پائین» و علامات « $\bar{A}$ » و « $\bar{A}^+$ » ۷۹/ آشنائی با جلوه‌های مختلف ریز «دو انگشتی ساده» یا ریز «تیمپانی» با ذکر علائم آن ۸۱/ آشنائی با جلوه‌های مختلف ریز «دو انگشتی بشکنی» ۸۲/ نمایش جلوه‌های مختلف حرکت «پایه‌ای» و «اصلی» ی «تلنگر» یا «بشکن» با ذکر علائم ۸۶/ با طرز اجرای دو علامت « $\bar{A}$ » و « $\bar{V}$ » آشنا شویم ۸۷/ آشنائی با طرز اجرای دو علامت « $\bar{A}$ » و « $\bar{V}$ » ۸۸/ « $\bar{A}$ » چیست؟ ۹۰

تئوری موسیقی (ادامه)
 ۹۳-۹۷
 تقسیمات دیگر نته‌ها ۹۳/ «گلیساندو» چیست؟ ۹۴/ «تمپو» در موسیقی چیست؟ ۹۴/
 جدول اصطلاحات سرعت ۹۵/ تغییر سرعت ۹۵/ حالت ۹۵/ «دولاخت» چیست؟ ۹۶/
 سکوت‌های طولانی ۹۶/ «وُلْت» چیست؟ ۹۷/

بخش تمرینات (از سمت چپ کتاب)
 ۱-۱۱۸
 قسمت اول دوره ابتدایی
 ۳-۲۳
 قسمت دوم: دوره متوسطه
 ۲۵-۱۱۸

نُت چیست؟:

آموزش تنبک ۱۱

نُت، علامتی است که به وسیله‌ی آن، صداهاى موسیقی، نوشته و اجرا می‌شوند. چون کشش نُت‌ها یکنواخت نیست لذا برای تعیین اندازه‌ی کشش نُت‌ها «اشکال» مختلفی در نظر گرفته‌اند که از طریق آن اشکال، اندازه‌ی کشش نُت‌ها معلوم می‌شود و به عبارت دیگر، شکل نُت، اندازه‌ی کشش آنرا در ارتباط با سایر نت‌ها مشخص می‌سازد.

واحد سنجش نُت‌ها نُتی است به نام گرد که کشش سایر نُت‌ها در مقایسه‌ی با آن محاسبه می‌شود.

ضرب^(۱) چیست؟:

ضرب عبارتست از ضربانها یا تپش‌های بنیادی موسیقی که معیاری است برای سنجش زمان نُت‌ها.

تعداد ضرب‌های یک نُت ثابت نیست و بستگی به نوع میزان دارد؛ مثلاً گرد می‌تواند در میزانهای مختلف، ضربهای مختلفی داشته باشد مثل ۲، ۴، ۸، و...

نُت سفید، نصف گرد می‌باشد یعنی اگر گرد چهار ضرب باشد، سفید دو ضرب خواهد بود.

نُت سیاه، $\frac{1}{4}$ گرد می‌باشد یعنی اگر گرد چهار ضرب باشد، سیاه یک ضرب خواهد بود.

نُت چنگ، $\frac{1}{8}$ گرد می‌باشد یعنی اگر گرد چهار ضرب باشد، چنگ نیم ضرب خواهد بود.

نُت دو لا چنگ، $\frac{1}{16}$ گرد می‌باشد یعنی اگر گرد چهار ضرب باشد دو لا چنگ $\frac{1}{4}$ ضرب خواهد بود.

نُت سه لا چنگ، $\frac{1}{32}$ گرد می‌باشد یعنی اگر گرد چهار ضرب باشد سه لا چنگ $\frac{1}{8}$ ضرب خواهد بود.^(۲)

شکل نت‌های موسیقی:

نُت گرد ○ (واحد اندازه‌گیری کشش‌های موسیقی)

نُت سفید $\frac{1}{2}$ (گرد)

نُت سیاه $\frac{1}{4}$ (گرد)

نُت چنگ $\frac{1}{8}$ (گرد)

۱- باید توجه داشت که در اینجا منظور از ((ضرب)) آن آلت تجسم ریتم نیست که به غلط آنرا ضرب می‌گویند، زیرا همانطور که در فصل اول کتاب اول ((تنبک و نگرشی به ریتم از زوایای مختلف)) نوشته‌ی صاحب این قلم، به‌طور مفصل و مستدل توضیح داده شده است نام ساز مذکور از نقطه نظر صوتی ((تنبک)) و از نقطه نظر ساختمانی ((خَمک)) می‌باشد.

۲- دانستن این است که این تقسیمات از نظر تئوری و ذهنی، می‌تواند تا بی نهایت ادامه یابد مانند چهار لا چنگ، پنج لا چنگ و ...

کسر» شکل ضرب را مشخص می‌کند و اینکه ضرب، مثلاً گرد است، سفید است، سیاه است و یا... به عبارت دیگر:

مخرج کسر، نشان‌دهنده‌ی تقسیمات گرد است و صورت کسر، نشان‌دهنده‌ی تعداد ضربها؛ به عنوان مثال:

وقتی می‌گوئیم $\frac{2}{4}$ از زغال‌های داخل گونی؛ یعنی اینکه زغال‌های داخل گونی را به چهار قسمت مساوی تقسیم کرده‌ایم و آنگاه دو قسمت از آنرا برداشته‌ایم. در میزانهای ساده نیز، همینطور است چرا که وقتی می‌گوئیم $\frac{2}{4}$ ؛ یعنی گرد را به چهار قسمت مساوی تقسیم کرده‌ایم که میشود ۴ سیاه و آنگاه ۲ سیاه از این ۴ سیاه را برداشته و اجرا می‌کنیم و درست به همین جهت است که می‌گوئیم:

در میزانهای ساده، مخرج، نشان‌دهنده‌ی تقسیمات گرد است و صورت، نشان‌دهنده‌ی تعداد ضربها.

میزان ترکیبی:

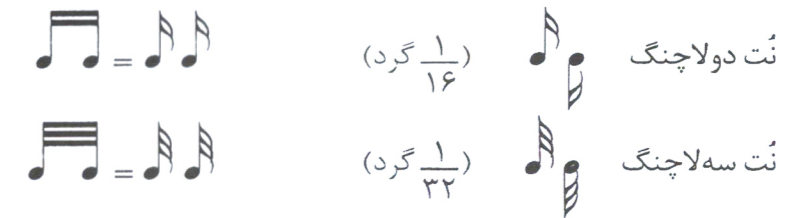
اگر ضرب هر میزان، به طور طبیعی، قابل تقسیم به ۳، ۶، ۱۲ و ... قسمت مساوی باشد (و به عبارت دیگر، دارای تقسیمات سه‌تایی باشد) آن میزان را «ترکیبی» گویند مانند میزان $\frac{6}{8}$ که هر ضرب آن (که یک سیاه نقطه دار است) قابل تقسیم به ۳، ۶، ۱۲ و ... قسمت مساوی می‌باشد و به بیان دیگر، دارای تقسیمات سه‌تایی است.

طرز ساختن میزان ترکیبی:

اگر یک میزان ساده، مثلاً $\frac{2}{4}$ را انتخاب کرده و جلوی هر ضرب آن، یک «نقطه» بگذاریم تبدیل به میزان ترکیبی می‌شود به این شکل:

که این میزان ترکیبی به دست آمده را $\frac{6}{8}$ گویند که همانطور که ملاحظه می‌شود - هر ضرب آن مساوی است با یک سیاه نقطه‌دار. به عبارت دیگر، برای تبدیل یک میزان ساده به یک میزان ترکیبی، صورت کسر را ضربدر عدد ۳ و مخرج آنرا ضربدر عدد ۲ می‌کنیم به این شکل: $\frac{2}{4} \times \frac{3}{2} = \frac{6}{8}$ ؛ که در این صورت، طبیعی است برای تبدیل میزان ترکیبی به ساده، صورت کسر را تقسیم بر عدد ۳ و مخرج آنرا تقسیم بر عدد ۲ کنیم به این شکل: $\frac{6}{8} : \frac{3}{2} = \frac{2}{4}$

تعریف «میزان» و انواع آن:

هر جمله‌ی موسیقی، از نظر زمان، به قسمتهای مساوی تقسیم می‌شود که هر قسمت از آن قسمت‌ها را «میزان» گویند و به عبارت دیگر، تقسیمات مساوی یک قطعه‌ی موسیقی، میزان، نامیده می‌شود. هر میزان، با دو خط عمودی موازی، مشخص می‌گردد به این شکل:

میزان

هر میزان ممکن است از دو یا سه یا چهار و یا... قسمت مساوی تشکیل شود که آن قسمت‌ها را اصطلاحاً «ضرب» گویند که متداول‌ترین و معمول‌ترین میزانها عبارتند از: میزانهای دو ضربی، سه ضربی، چهار ضربی.^(۱)

به طور کلی، می‌توان میزانها را به دو دسته، تقسیم کرد: میزانهای ساده و میزانهای ترکیبی.

میزان ساده:

اگر ضرب هر میزان، به طور طبیعی، قابل تقسیم به ۲، ۴، ۸ و ... قسمت مساوی باشد (و به عبارت دیگر، دارای تقسیمات دوتایی باشد) آن میزان را «ساده» گویند مانند میزان $\frac{2}{4}$ که هر ضرب (که یک سیاه است) قابل تقسیم به ۲، ۴، ۸ و ... قسمت مساوی می‌باشد و به بیان دیگر، دارای تقسیمات دوتایی است.

انواع میزانهای ساده:

$\frac{2}{1}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{4}$	$\frac{2}{8}$	$\frac{2}{16}$	...
$\frac{3}{1}$	$\frac{3}{2}$	$\frac{3}{4}$	$\frac{3}{8}$	$\frac{3}{16}$	...
$\frac{4}{1}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{4}$	$\frac{4}{8}$	$\frac{4}{16}$	...

بنابراین دیدیم که میزانهای ساده را به وسیله‌ی «عدد کسری» مشخص می‌کنند^(۲)

منتها در اینجا یک نکته‌ی مهم، قابل یادآوری است و آن اینکه:

در میزانهای ساده «صورت کسر» نشان‌دهنده‌ی تعداد ضرب است؛ در حالیکه «مخرج

۱- در موسیقی، میزانهای دیگری نیز داریم مانند میزانهای پنج ضربی، هفت ضربی، نه ضربی، یازده ضربی و ... که تحت عنوان «میزانهای لنگ» که در سالهای اخیر مورد توجه بعضی از آهنگسازان ایرانی قرار گرفته و بعضاً بر روی آنها ملودیهای زیبا و گوش‌نوازی نیز ساخته اند.
۲- در این ارتباط، میدانیم که میزانهای $\frac{4}{4}$ و $\frac{3}{4}$ و $\frac{2}{4}$ ، به طور معمول و متعارف، بیش از دیگر میزانهای، به کار گرفته می‌شوند.
۳- کما اینکه - همانطور که بعداً خواهیم دید - میزانهای ترکیبی نیز، عدد کسری مشخص میگردند.